

Eldres menneskerettigheter – hva betyr det i kommunene?

Stine Langlete, seniorrådgiver ved Norges institusjon for menneskerettigheter

Norges institusjon for
menneskerettigheter

Hva er menneskerettigheter?

Menneskerettighetene internasjonalt

- En rekke globale og regionale konvensjoner i verden i dag
 - FNs konvensjon om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter (ØSK)
 - FNs konvensjon om rettighetene til personer med nedsatt funksjonsevne (CRPD)
 - Den europeiske menneskerettighetskonvensjon (EMK)
- Soft law
- Internasjonale overvåkningsmekanismer
 - FNs komiteer
 - Den europeiske menneskerettsdomstol

Menneskerettighetene nasjonalt

- Grunnloven
 - 1814 – foregangsland
 - 2014 – nytt menneskerettskapittel
- Menneskerettsloven av 1999
- Nasjonale gjennomføringsmekanismer
 - Stortinget, Regjeringen og domstolene
 - Kommunene
 - «Duty bearers» - pliktberere - kommunens ansatte
- Ombudene
- Sivilt samfunn
- Norges institusjon for menneskerettigheter (NIM)

Kommunens menneskerettsansvar

- Hva er?
- Hvorfor?
 - Grunnloven § 92
 - «Statens myndigheter skal respektere og sikre menneskerettighetene slik de er nedfelt i denne grunnlov og i for Norge bindende traktater om menneskerettigheter.»
- «Duty bearers» - pliktbærere - kommunens ansatte

Temarapport om eldre menneskerettigheter

Hvorfor:

- Eldre er en sårbar gruppe.
- Eldre er en gruppe i vekst.
- Formål: sette problemstillingene på dagsordenen.

Temarapport 2019

Eldres menneskerettigheter – Syv utfordringer

Norges institusjon for
menneskerettigheter

Eldres menneskerettigheter – Syv utfordringer

1. Vergemål og rettslig handleevne.
2. Aldersdiskriminering utenfor arbeidslivet.
3. Universell utforming – informasjons-, kommunikasjons- og tjenestetilgang.
4. Eldre LHBTI-personers møte med helse- og omsorgstjenesten.
5. Vold og seksuelle overgrep.
6. Tvungen helsehjelp.
7. Underernæring og uheldig legemiddelbruk.

Vold og seksuelle overgrep

- Alvorlige tall:
 - 76 000 hjemmeboende eldre utsatt for fysiske eller psykiske overgrep etter fylte 65 år.
 - 80 % rapporterer om vold fra nærstående.
 - Indikasjoner på at seksuelle overgrep også forekommer på sykehjem.
- Hva sier menneskerettighetene?
 - EMK artikkel 2, 3 og 8 og Istanbulkonvensjonen.
 - Rettshåndhevelsesapparatet OG øvrig hjelpeapparat.
 - Eldre som sårbar gruppe.

Vold og seksuelle overgrep

- Kommunene kan gjøre mer:
 - Vold i nære relasjoner:
 - 1/3 av kommunene har utarbeidet handlingsplaner.
 - Kun en av fire kommunale handlingsplaner nevner eldre eksplisitt.
 - Spesielt om vold og overgrep på institusjon:
 - Mangelfull kunnskap hos helsepersonell.
 - Mangelfulle retningslinjer og rapporteringssystemer.
- **NIM mener:**
 - Iverksette tiltak på systemnivå.
 - Utarbeide kommunale handlingsplaner – med konkrete og egnede tiltak rettet mot eldre.

Tvungen helsehjelp

- Problemstilling:
 - Tvungen somatisk helsehjelp overfor personer uten samtykkekompetanse.
- Hva sier menneskerettighetene?
 - EMK artikkel 8 – retten til privatliv – rett til selvbestemmelse og personlig autonomi.
 - Når kan man overprøve en pasients valg om å ikke motta helsehjelp?
 - Samtykkekompetanse.
 - Minste inngreps prinsipp.
 - Rettsikkerhetsgarantier.

Tvungen helsehjelp

- Svakheter i hvordan kommuner ivaretar denne plikten overfor utsatte eldre:
 - Landsomfattende tilsyn på sykehjem – 2011/2012:
 - Usikkerhet om hvordan samtykkevurderinger utføres.
 - Mangelfull kunnskap om hva som er et samtykke.
 - Mangelfull kunnskap om hva motstand er.
 - Mangelfull vedtakspraksis.
 - Mange tiltak igangsatt.
 - Men nytt landsomfattende tilsyn er ikke gjennomført.

NIM mener:

- Behov for ny landsomfattende undersøkelse av bruk av tvang.
- Sikre tilstrekkelig kunnskap hos helsepersonell og god vedtakspraksis.

Underernæring og uheldig legemiddelbruk

- Alvorlige tall:
 - 1/3 av eldre pasienter er underernært eller i risiko for underernæring.
 - 44% av beboerne på sykehjem brukte minst ett, eller en kombinasjon av flere legemidler, som var potensielt uheldig.
 - ¼ av medikamentforeskrivninger til eldre, ble vurdert å være uheldig.
- Hva sier menneskerettighetene?
 - ØSK artikkel 12: «den høyest oppnåelige helsestandard både fysisk og psykisk».
 - Inkluderer krav på tilgang til nødvendig mat og forsvarlig helsehjelp.

Underernæring og uheldig legemiddelbruk

- Svakheter i hvordan kommuner ivaretar denne plikten overfor utsatte eldre:
 - Leve hele livet-reformen
 - Riksrevisjonen november 2018:
 - «Mange eldre er underernært, og det er behov for å styrke arbeidet med å forebygge og behandle underernæring. Problemene knyttet til legemidler handler blant annet om bruk av for mange legemidler, uheldige kombinasjoner av legemidler og manglende oversikt over legemiddelbruken».
- **NIM mener:**
 - Det er for lite kunnskap om kvaliteten på eldreomsorgen generelt.
 - Mange eldre på institusjon er underernærte og/eller utsettes for uheldig legemiddelbruk.

Takk for meg!

Norges institusjon for
menneskerettigheter

nim_norge

nim_norge

Bildekreditering:
Slide 4: Studiocasper/iStock photo

Norges institusjon for
menneskerettigheter